

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
І. І. МЕЧНИКОВА

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

ОСНОВИ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять з навчальної дисципліни
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»

ОДЕСА
2023

УДК 34(37)(072)
О-751

Укладач:

А. Л. Святошнюк, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Рецензенти:

Стрельцова Євдокія Джонівна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Клейменова Світлана Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

*Рекомендовано Вченою радою економіко-правового факультету
ОНУ імені І. І. Мечникова
Протокол № 1 від «28» серпня 2023 р.*

О-751 **Основи** римського приватного права [Електронний ресурс] : електронні методичні рекомендації до практичних занять для з навчальної дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 081 «Право» / уклад.: А. Л. Святошнюк. – Одеса, 2023. – 77 с.– 1 МБ.

У методичних рекомендаціях наведено основні положення до вивчення дисципліни «Основи римського приватного права» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 081 «Право».

Основна мета рекомендацій – надати методичну допомогу здобувачам вищої освіти у підготовці та вивченні дисципліни на аудиторних заняттях та під час самостійної роботи.

Матеріал представлено в розрізі змістових модулів і тем.

УДК: 34(37)(072)

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Зміст лекцій, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи та методичні рекомендації до вивчення окремих тем.....	6
Критерії оцінювання та розподіл балів за темами навчальної дисципліни	61
Завдання та методичні вказівки для виконання контрольних робіт.....	65
Контрольні питання з навчальної дисципліни.....	67
Список джерел, рекомендованих до вивчення навчальної дисципліни.....	70
Електронні інформаційні ресурси.....	76

ВСТУП

Метою викладання навчальної дисципліни «Основи римського приватного права» є підготовка до практичної діяльності висококваліфікованих фахівців-правознавців. Вивчення даного курсу спрямоване на вивчення основних принципів, доктринальних засад, правових джерел, окремих понять, термінів, визначень, дефініцій, юридичних категорій та інститутів римського цивільного права, ознайомлення з особливостями правового регулювання цивільних відносин і головними конструкційно-догматичними проблемами, які зберігають своє науково-практичне значення під час аналізу та розуміння сучасного права.

Предметом навчальної дисципліни є приватне (цивільне) право античного Риму. Основна увага приділяється правовим інститутам, які були найбільшою мірою опрацьовані юристами стародавнього Риму та зумовили подальший розвиток приватного (цивільного) права майже всіх держав континентальної Європи і більшості країн світу, в тому числі сучасної України.

Завдання навчальної дисципліни:

- розгляд пізнавальних можливостей римського приватного права та його значення для сучасних юридичних наук, місці у системі наукового пізнання, ролі у дослідженні правової дійсності;

- формування уявлень про джерела знань щодо римського права на усіх етапах його розвитку як найважливіша передумова стимулювання праці здобувачів над інститутами права та звернення до автентичних текстів римських юристів;

- формування адекватного розуміння змісту історичних явищ, латинських юридичних термінів та висловів, які відносяться до висвітлюваних інститутів римського цивільного права як невід'ємна умова розвитку правової культури здобувача, його професійного відношення до юридичних категорій, конструкцій, формул;

- формування у здобувачів юридичного світогляду, тобто здатності бачити той чи інший факт через призму права, в його юридичної інтерпретації, включаючи питання про відповідність або суперечності закону;

- сприяння розвитку у здобувачів самостійності мислення;

- засвоєння здобувачами юридичної лексики і термінології;

- формування правової культури здобувачів.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни: «Цивільне право, частина 1, 2».

Вимоги до знань і умінь:

а) знати: характеристику та джерела римського права; вчення про особи; вчення про сімейні відносини; вчення про позов; вчення про речове, зобов'язальне та спадкове право.

б) уміти: аналізувати цивільно-правові відносини у Стародавньому Римі; тлумачити зміст цивільно-правових норм Стародавнього Риму; порівнювати норми права Стародавнього Риму з нормами права чинного цивільного права; володіти технікою застосування правових термінів, понять і інститутів Стародавнього Риму.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ, ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ОКРЕМИХ ТЕМ

Змістовий модуль 1. Загальна частина римського права

Тема 1. Поняття римського права, предмет та система

Лекція

Предмет, суб'єкт та метод римського приватного права. Визначення римського приватного права та його співвідношення з сучасним цивільним правом України. Співвідношення приватного права та цивільного права Стародавнього Риму та сучасної Європи. Генеза римського приватного права. Інститути римського приватного права. Поділ римського права на приватне і публічне. Основні системи римського приватного права. Взаємозв'язок цивільного права та права народів. Предмет римського приватного права як навчальної дисципліни. Мета і завдання вивчення римського приватного права. Методи вивчення римського приватного права.

Практичне заняття

1. Питання для обговорення

1. Поняття, предмет та метод римського приватного права.
2. Співвідношення приватного права та цивільного права
3. Інститути римського приватного права.
4. Поділ римського права на приватне і публічне. Система римського права. Цивільне (квіритське) право, право народів, преторське право: поняття та особливості.
5. Поняття, види, типи та форми рецепції римського приватного права.

II. Практичне завдання. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Історичний розвиток римського приватного права.
2. Рецепція римського приватного права в Україні.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

Римське право пережило народ, який його створив і тричі підкорило світ, в тому числі завдяки своїй правотворчості. Для того, щоб ґрунтовно опанувати знання у галузі сучасного права, здобувачам спочатку слід ознайомитися з його витоками, а саме з його принципами, правовими ідеями, інститутами. Адже вивчення римського приватного права - це необхідна передумова становлення майбутнього юриста.

Тому, при ознайомленні із питаннями даної теми, яка є ввідною, початковою або основоположною, необхідно дослідити поняття та значення римського приватного права для формування сучасного права, вміти розмежувати римське право та право Стародавнього Риму, знати критерії розмежування публічного та приватного права, необхідно з'ясувати проблему джерел римського права, провести їх систематизацію.

Зобувачі повинні вивчити часові межі періодизації розвитку Римської держави та права, зрозуміти особливості співвідношення цивільного (квіритського) права з іншими складовими системи римського приватного права, зрозуміти значення рецепції римського права та бути ознайомленими з особливостями здійснення рецепції римського приватного права в Україні та іноземних країнах, зокрема, романо-германської правової сім'ї.

Внаслідок розгляду винесених на самостійне засвоєння питань, здобувачі повинні сформулювати загальне уявлення про сутність та значення римського приватного права, його систему та особливості складових цієї системи, зрозуміти специфіку римського приватного права у порівнянні із сучасним цивільним правом, а також орієнтуватися у джерелах правоутворення у

Римській державі, проаналізувати генезу римського приватного права, ознайомитися із категоріально-понятійним апаратом, принципами та методологічними засадами навчальної дисципліни «Римське приватне право».

Саме в межах римського приватного права вперше виникло і юридично сформувалося положення про те, що для надання певному правилу імперативної (обов'язкової) сили необхідно дотримуватися певних процедур і дій. Таким чином, поступово виникло вчення про джерела права, тобто спосіб виникнення і набуття правилами поведінки обов'язкової сили і правової форми. У широкому розумінні, під джерелами права розуміють усі соціокультурні чинники, які впливають на формування та функціонування права.

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Основна література:

3. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права. Курс лекцій. Вид. 2-є, перероб. та доп. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 392 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5384/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%B2%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D1%96%D0%B2%D0%BA%D0%B8%20%D0%B7%20%D0%9E%D0%A0%D0%9F%D0%9F%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2%20%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D>

<http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5384/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%B2%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D1%96%D0%B2%D0%BA%D0%B8%20%D0%B7%20%D0%9E%D0%A0%D0%9F%D0%9F%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D1%81%D1%82%20>

4. Основи римського приватного права : навчально-методичний посібник / за ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2019. 296 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12646>
5. Основи римського приватного права: підручник В. І. Борисова, Л. М. Домашенко та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Харків: Право, 2015. 284 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/Rimskpravo.pdf
6. Римське право / під ред. Є. О. Харитонова, О. А. Підпригори. Юрінком-Інтер, 2023. 528 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf>

Додаткова література:

7. Антошкіна В. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку тлумачення правових норм крізь призму епох / Право України. К.: Ін Юре, 2017. № 3 .С. 126-137.
8. Бернада Є. Поняття та застосування реституції як наслідок недійсності правочину // Слово Національної школи суддів України. № 1(10). 2015. С. 82–92.
9. Народження юридичної науки: історія європейської цивілізації. Рим / За ред. Екогальярді У. Х.: Фоліо. 2015. С. 289-295.

Тема 2. Джерела римського приватного права

Лекція

Поняття джерел римського права та сучасного права України. Види джерел римського приватного права (джерела виникнення та змісту, пізнання та правоутворення). Звичаї. Закони XII таблиць як збірник звичаєвого права. Імператорські конституції. Едикти імператорів. Рескрипти. Мандати. Декрети. Едикти магістратів (претора, курильного едила, правителя провінції) як специфічна форма правотворення. Форми діяльності юристів у Стародавньому Римі. Інституції Гая. Дигести. Кодифікація Юстиніана. Звід цивільного права.

Практичне заняття

I. Питання для обговорення

1. Джерела римського приватного права (джерела пізнання, джерела змісту, джерела правоутворення).
2. Джерела правоутворення (поняття та види):
 - а) звичаї як джерело римського права;
 - б) Закони XII Таблиць; закони; едикти магістратів та преторська практика;
 - в) діяльність римських юристів.
3. Систематизація Юстиніана.

II. Практичне завдання

Відповісти письмово (в електронному зошиті) на запитання:

1. Що означає термін рецепція римського права? Назвіть типи, види, форми рецепції.
2. Як називається наука, яка досліджує феномен Риму загалом та римського права зокрема?
3. Охарактеризуйте ідею природного права у римському суспільстві.
4. Назвіть відомих римських юристів та ораторів.

5. Перелічіть визначальні для розвитку приватного права закони, прийняті у Римській державі.
6. Яку різницю римські юристи вбачали між законом та звичаєм?
7. Розкрийте історію прийняття Законів XII Таблиць.
8. Які приватноправові закони пов'язують з іменем найпершого рекса Риму Ромула?
9. Закони народних зборів: порядок прийняття, структура.
10. Охарактеризуйте види законів у Римській державі за їх санкціями?
11. Охарактеризуйте перші спроби кодифікації законодавчої діяльності імператорів Римської держави.
12. Поясніть термін «Постійний едикт» Сальвія Юліана?
13. В чому сутність закону про цитування?

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

В межах даної теми здобувачам важливо засвоїти поняття джерела (форми) права і зосередитися на специфічних для Риму джерелах правоутворення. Різні види джерел правоутворення мали неоднакове значення на різних етапах розвитку римського приватного права. Тому, треба послідовно розкрити природу таких джерел правоутворення як звичаї, закони, діяльність юристів.

Показати, що формування римського приватного права відбувалося на тлі специфічної римо-античної культури та в межах рабовласницького способу виробництва, акцентувати увагу на розумінні закону в різні періоди римської історії. Здобувачм необхідно зрозуміти не лише форми діяльності римських юристів, але й зміст законодавчих актів, які надали офіційного значення правотворчості римських юристів, напрямки освітньої діяльності римських 13 юристів, які такими різноплановими способами здійснювали розвиток юриспруденції того періоду.

Особливої уваги заслуговують кодифікації римського права: Закони XII

Таблиць, кодифікації преторських едиктів та імператорських конституцій, кодифікації у германських державах. Зрозуміло, що детального розгляду потребує кодифікація Юстиніана (Corpus Juris Civilis), яка у всі часи була основним джерелом пізнання римського приватного права.

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Основна література:

3. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права. Курс лекцій. Вид. 2-є, перероб. та доп. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 392 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5384/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%B2%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D1%96%D0%B2%D0%BA%D0%B8%20%D0%B7%20%D0%9E%D0%A0%D0%9F%D0%9F%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2%20%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>

4. Основи римського приватного права : навчально-методичний посібник / за ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2019. 296 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12646>
5. Основи римського приватного права: підручник В. І. Борисова, Л. М. Домашенко та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Харків: Право, 2015. 284 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/Rimskpravo.pdf
6. Римське право / під ред. Є. О. Харитонова, О. А. Підпригори. Юрінком-Інтер, 2023. 528 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf>

Додаткова література:

7. Антошкіна В. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку тлумачення правових норм крізь призму епох / Право України. К.: Ін Юре, 2017. № 3 .С. 126-137.
8. Бернада Є. Поняття та застосування реституції як наслідок недійсності правочину // Слово Національної школи суддів України. № 1(10). 2015. С. 82–92.
9. Народження юридичної науки: історія європейської цивілізації. Рим / За ред. Екогальярді У. Х.: Фоліо. 2015. С. 289-295.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема 3. Особи у римському праві

Лекція

Поняття особи та суб'єкта права в Стародавньому Римі. Цивільна правоздатність. Дієздатність. Основний поділ населення Римської держави на вільних і рабів. Правове становище римських громадян. Правове становище латинів. Правове становище перегринів. Правове становище вільновідпущеників. Правове становище колонів. Правове становище рабів. Юридичні особи (universitas). Ознаки юридичної особи. Види юридичних осіб. Представництво та його види в Стародавньому Римі.

I. Питання для обговорення

1. Статусне право та його особливості.
2. Правосуб'єктність та її складові елементи. Статуси осіб в Римській державі, наслідки змін в статусі осіб.
3. Правоздатність в Римській державі.
4. Дієздатність в Римській державі. Правова характеристика «приниження честі».
5. Класифікація осіб в римському праві. Обсяг їх цивільних прав.
6. Особливості правового становища римського громадянина у публічній та приватній сферах.
7. Джерела рабства в Римській державі. Становище раба в Римі. Способи залучення рабів у приватний обіг. Рабський пекулій як форма експлуатації рабів. Підстави та умови звільнення рабів на волю.
8. Поняття юридичної особи в Римській державі та її характерні особливості.
9. Особливості правового становища жінки у Стародавньому Римі.

II. Практичне завдання. Ділова гра

Продемонструвати наглядно (із розподілом ролей між здобувачами) «об'єм» дієздатності фізичної особи у Давньому Римі. Костюми та творчий підхід вітаються!

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

В природі всі рівні, однак правові норми накладають певні обмеження як на окремих індивідів, так і на певні категорії осіб. Приналежність до конкретної спільноти являлася обмеженням, але водночас надавала й певні права. Здатність бути носієм права не є вродженою, а є результатом соціально-культурного

розвитку суспільства, що робить можливим виділення в соціальній структурі осіб, наділених правами, та людей, позбавлених прав.

Для римської дійсності цілком закономірним був поділ всіх людей на суб'єктів права та об'єктів права. Як наслідок, здобувачам слід звернути увагу на основні чинники диференціації римського суспільства, поглибити знання щодо теоретичних питань правоздатності і дієздатності особи.

Таким чином, у межах системи римського права можна виокремити таку складову як статусне право – як певну систему правомочностей, яка регулювала питання правоздатності та дієздатності суб'єктів права.

При цьому слід пам'ятати, римські юристи вважали, що все право встановлено для людей, але не всі люди володіють можливістю бути суб'єктами права. Тому, при ознайомленні зі даною темою здобувачі повинні зауважити неоднорідність категорій особа (персона), суб'єкт права, людина, неоднорідність індивідів з юридичної точки зору залежно від їх громадянського статусу, чітко з'ясувати обсяг прав 17 тих категорій осіб, які склали населення Римської держави, проаналізувати співвідношення між правами та обов'язками вказаних осіб.

Окрему увагу здобувачам необхідно звернути на категорію римських громадян, так званих квіритів, оскільки саме вони користувалися найбільшими правомочностями у різних сферах життєдіяльності. Заслуговує на увагу аналіз інституту колонату, оскільки він певною мірою є первісним прототипом інституту кріпацтва.

В процесі самостійної підготовки здобувачі повинні з'ясувати значення інституту рабства в Римській державі та розкрити його подвійний характер, ознайомитися із різноманітними формами експлуатації рабів у Римі.

Варто пам'ятати, що основними джерелами рабства у Римі були війна, заборгованість (боргове рабство), піратство, природний приріст рабів. Крім того, саме в межах даної теми студенти одержують розуміння інституту юридичної особи, адже в період існування Римської держави уже існували

організації, які були наділені ознаками, що дають змогу віднести їх саме до такого типу осіб, хоча сам термін «юридична особа» був запроваджений у науковий обіг пізніше.

Варто пам'ятати, що формування знань про юридичну особу в Римі пройшли декілька етапів, а згадки про них містилися вже в Законах XII таблиць. Здобувачі повинні вміти оперувати спеціальними поняттями, які є характерними для даної теми дослідження, а також вміти застосовувати одержані теоретичні знання для вирішення практичних завдань по запропонованій темі навчальної дисципліни.

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
4. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972 р. № 3. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>.

Основна література

5. Римське право / під ред. Є. О. Харитонова, О. А. Підпригори. Юрінком-Інтер, 2023. 528 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf>

6. Римське приватне право : підручник / відпов. ред. Р. А. Майданик, Є. О. Рябоконт. Київ : Алерта, 2023. 386 с. URL: <https://alerta.kiev.ua/pravo/898-rimske-privatne-pravo-m-yaka-obkladinka.html>

7. Тетарчук. Римське приватне право: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 136 с. URL: <https://jurkniga.ua/rimske-privatne-pravo-navchalnyy-posibnyk-dlya-pidgotovki-do-ispitiv/>

8. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_1.pdf

Додаткова література

9. Пунда О.О. Питання класифікації особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2014. Випуск 28 (1). С. 147–152.

Тема 4. Сімейний статус фізичної особи

Лекція

Особливості регулювання сімейних відносин на різних етапах історії Стародавнього Риму. Римська сім'я. Споріднення. Особи свого права та особи чужого права. Глава родини (pater familias). Лінії та ступені споріднення. Шлюб і його види. Укладення шлюбу. Підстави припинення шлюбу. Правові відносини подружжя. Відносини батька і дітей. Узаконення. Усиновлення. Арогація. Адопція.

Практичне заняття 1

І. Питання для обговорення

1. Поняття сім'ї та її види (агнатська та когнатська). Ознаки сім'ї. Римські юристи про сім'ю.

2. Поняття, підстави та перешкоди до укладення шлюбу. Види та форми шлюбу у Римі.

3. Конкубінат у римському приватному праві.

4. Припинення шлюбу за римським приватним правом.

5. Особисті та майнові відносини подружжя у Римі.

II. Практичне завдання. Ділова гра

Продемонструвати наглядно (із розподілом ролей між здобувачами) процедуру укладення шлюбу у Давньому Римі. Костюми та творчий підхід вітаються!

Практичне заняття 2

I. Питання для обговорення

1. Відносини між батьками та дітьми у Римі.

2. Звільнення від батьківської влади у Римі.

3. Реформи імператора Юстиніана в Римі.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

Дослідження в сфері соціології довели, що сім'я як постійний, по ідеї своїй життєвий союз чоловіка і жінки не є споконвічним притаманним людству інститутом.

Появі сім'ї в її відомому нам значенні передували періоди інших форм міжстатевих відносин, однак з того часу відколи ми маємо відомості про римлян, ми спостерігаємо усталений патріархальний лад, в основі якого лежить моногамна сім'я з домовладикою на чолі, влада якого об'єднувала всі елементи сім'ї в єдине ціле.

Сімейне право в Римі тривалий час зберігало свою автономність від державного регулювання і підпадало під контроль цензорів, які слідкували за мораллю в Римі, оскільки тривалий час в Древньому Римі сім'я визнавалася більше моральним явищем, а не юридичним союзом осіб.

Суто сімейні відносини виключали примусовий вплив права, вони вважалися виявом кохання, відданості і поваги, де праву не місце.

Таким чином, при підготовці зазначеної теми здобувачам необхідно звернути увагу на еволюцію сімейних відносин в Римі, означити основні аспекти видів споріднення в Римі, поглибити знання студентів щодо ступенів та гілок спорідненості в ранньому Римі як передумови глибоких знань з проблем українського сімейного права, видах сім'ї та шлюбу, з'ясувати їх співвідношення.

Окрему увагу здобувачам слід звернути на особливості видів шлюбів та сімейних союзів, які мали місце у римському праві, відзначити таку особливість римського права, як феномен батьківської влади та її різновидів.

Здобувачам також необхідно розкрити основні аспекти особистих та майнових відносин, які склалися в римській сім'ї. Крім того, вивчення даної теми буде неповним, якщо не звернути увагу на такі важливі правові інститути як опіка та піклування. При цьому слід з'ясувати категорії ймовірних підопічних, визначити правовий статус опікуна та піклувальника, виокремити вимоги, які закон пред'являв до цих осіб.

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти

1. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні : Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5.
URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р.
URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
5. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972 р. № 3. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>.

Основна література

6. Римське право / під ред. Є. О. Харитонова, О. А. Підопригори. Юрінком-Інтер, 2023. 528 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf>
7. Римське приватне право : підручник / відпов. ред. Р. А. Майданик, Є. О. Рябоконт. Київ : Алерта, 2023. 386 с. URL: <https://alerta.kiev.ua/pravo/898-rimske-privatne-pravo-m-yaka-obkladinka.html>
8. Тетарчук. Римське приватне право: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 136 с. URL: <https://jurkniga.ua/rimske-privatne-pravo-navchalnyy-posibnyk-dlya-pidgotovki-do-ispytiv/>
9. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_1.pdf

Додаткова література

10. Балко О.О. Інститут шлюбу за римським правом та його рецепція у континентальному типі правової системи : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2015. 185 с

Тема 5. Захист цивільних прав. Позови (4 години)

Лекція

Форми захисту порушених прав у Стародавньому Римі. Поняття і види приватної саморозправи. Самооборона. Встановлення системи викупів. Припинення приватної саморозправи. Поняття та види судового процесу. Легісакційний процес, його стадії. Формулярний процес. Позовні форми звернення. Іntenція. Демонстрація. Кондемнація. Ад'юдикація. Процесуальне представництво. Екстраординарний процес. Поняття і види позовів. Позовна давність. Відмінність законних строків від позовної давності. Спеціальні засоби преторського захисту. Інтердикти. Стимуляція. Реституція.

Практичне заняття 1

1. Питання для обговорення

1. Поняття здійснення права та форми захисту суб'єктивних прав.
2. Виникнення суду та його види. Публічні та приватні суди у Римі.
3. Правова характеристика легісакційного процесу.
4. Формулярний процес та особливості його здійснення. Формула та її складові частини.
5. Екстраординарний процес та його відмінність від попередніх історичних форм процесу.

Практичне заняття 2

1. Питання для обговорення

1. Особливі засоби преторського захисту та їх види.
2. Поняття та види позовів в Римській державі.
3. Захист і заперечення проти позовів.

4. Правова характеристика позовної давності. Законні строки.
Переривання та призупинення строків позовної давності.

II. Практичне завдання (вирішити задачу в електронному зошиті)

Оскільки А.Агерій залишив на зберігання у Н.Негідія срібний стіл щодо якого зараз відбувається спір, все, що по цій справі Н.Негідій повинен зробити А.Агерію по добрій совісті, суддя присуди до цього Н.Негідія на користь А.Агерія, якщо не виявиться, виправдай. Виділіть інтенцію, кондемнацію та демонстрацію у задачі.

Методичні рекомендації до вичення питань теми

В поняття цивільного права по нашим сьогоднішнім уявленням як необхідний елемент входить і уявлення про захист державою. Ми б не вважали право правом, якби не були впевнені в тому, що у випадку його порушення будь-ким, ми можемо застосовувати для нашого захисту державну владу зі всім її авторитетом і силою.

Ми подаємо позов, тобто звертаємося до органів державної влади з вимогою про захист нашого порушеного права. Порядок діяльності позивача і відповідача, так як і особливості здійснення судової влади складає сферу цивільного процесу. Римські юристи вперше перенесли процедуру захисту порушених прав зі сфери самосуду, кривавої помсти у юридичну площину, виробили механізми, які роблять судові розгляди максимально справедливими та результативними.

При опрацюванні зазначеної теми здобувачам необхідно охарактеризувати основні способи захисту цивільних прав у Давньому Римі, розкрити природу самоуправства та державних заходів захисту прав. Якщо звернутися до Стародавнього Риму, то прямих вказівок на те, яким чином відбувався процес в епоху царів ми не маємо. Головним джерелом відомостей

про древній цивільний процес в Римі, хоча й неповним були Інституції Гая, зокрема §§ 10-29.

Тому, в межах даної теми для здобувачів має значення з'ясування особливостей здійснення та наслідки саморозправи як досудового способу захисту порушених прав, а також становлення судочинства у Стародавньому Римі.

При цьому, під судовим процесом розуміли 24 певні послідовно здійснювані дії, які розпочинаються з пред'явлення позову і завершуються судовим рішенням. Судочинство у Римі здійснювалося у трьох історично змінюваних формах: легісакційний процес, формулярний процес, екстраординарний процес.

Здобувачам необхідно в межах теми зрозуміти особливості кожної з цих форм, історичні передумови їх виникнення, відмінності тощо. Здобувачам слід звернути значну увагу на форми здійснення легісакційного процесу, на значення та складові частини преторської формули, а також певні спрощення, що мали місце у екстраординарному процесі.

У римському праві позов є правом домагатися через суд того, що тобі належить. Формування позовної вимоги становило дуже суттєву частину римського судочинства в галузі приватного права. З огляду на це, у Римі була сформована ціла система позовів, окремі з яких застосовуються й у сучасний період.

Внаслідок вивчення даної теми здобувачі повинні опанувати знання щодо поняття та значення позову та позовної давності для захисту порушених прав та інтересів, з'ясувати, які види позовів існували у Стародавньому Римі, провести порівняльний аналіз із тими позовами, які застосовуються у сучасному судочинстві сьогодні.

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
4. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972 р. № 3. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>.

Основна література

5. Римське право / під ред. Є. О. Харитонова, О. А. Підпригори. Юрінком-Інтер, 2023. 528 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf>
6. Римське приватне право : підручник / відпов. ред. Р. А. Майданик, Є. О. Рябоконт. Київ : Алерта, 2023. 386 с. URL: <https://alerta.kiev.ua/pravo/898-rimske-privatne-pravo-m-yaka-obkladinka.html>
7. Тетарчук. Римське приватне право: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 136 с. URL: <https://jurkniga.ua/rimske-privatne-pravo-navchalnyy-posibnyk-dlya-pidgotovki-do-ispitiv/>
8. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_1.pdf

Додаткова література

9. Ганьба О. Зловживання правом: аналіз наукових поглядів // *Visegrad Journal on Human Rights* 2016 №1/2 С. 95–99. URL : http://vjhr.sk/archive/2016_1_2/15.pdf
10. Гуліда О.М. Способи захисту права власності: поняття та класифікація / *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 2. Том. 1. С. 168–173.
11. Козловська Л.В. Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових прав : монографія Київ : Юрінком Інтер, 2015. 448 с.
12. Кот О.О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики : монографія. Київ : Алерта, 2017. 492 с.
13. Мороз М.В. Способи захисту речових прав особи на чуже майно у разі порушення їх його власником // *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 5. С. 103–104.
14. Примак В.Д. Відшкодування моральної шкоди на засадах справедливості, розумності й добросовісності : монографія. Юрінком Інтер, 2014. 432 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 Речі та речові права в римському праві

Тема 6. Речі та речові права: загальні положення

Лекція

Поняття речей у римському праві. Класифікація речей. Поняття майна. Речі божественного права (*res divini iuris*) і речі людського права (*res humani iuris*). Речі приватні та публічні. Речі природного походження та речі штучно створені. Речі тілесні (*res corporales*) та безтілесні (*res incorporales*). Речі, допущені до обігу (*res in commercio*) та речі, вилучені з обігу (*res extra commercium*). Співвідношення понять товар і річ. Речі манципні та неманципні (*res mancipi* та *res nec mancipi*). Ритуал «*mancipatio*». Речі рухомі (*res mobiles*) та нерухомі (*res immobiles*). Речі індивідуальні (*species*) і родові (*genera*). Речі

споживні (*res quae usu consumuntur*) та неспоживні (*res quae usu non consumuntur*). Подільні та неподільні речі. Речі прості, складні та складені. Плоди і доходи. Поняття речового і зобов'язального права. Види речових прав.

Практичне заняття

I. Питання для обговорення

1. Поняття, система, ознаки речових прав.
2. Поняття та види речей в Стародавньому Римі.
3. Правова характеристика володіння у Стародавньому Римі. Набуття та припинення володіння. Захист права володіння.
4. Правова характеристика права власності. Способи набуття і припинення права власності. Захист права власності.
5. Порівняльно-правовий аналіз інституту права володіння та права власності у континентальній, англо-саксонській та східноєвропейській системах права.
6. Манципація, уступка права, традиція як форми встановлення права власності.

II. Практичне завдання (вирішити задачі в електронному зошиті)

1. Крісп пас свою корову на лузі, що належав общині. Увагу пастуха привернув камінь, що лежав біля струмка. З цікавості Крісп відкотив камінь і помітив, що земля під ним зрихлена. Розгорнувши землю, він побачив горнятко з монетами та коштовностями. Кому належить скарб?
2. Дехто К. окупував земельну ділянку, яку не обробляли тривалий час. Проволодивши землею три роки, впродовж яких власник так і не з'явився, К. продав ділянку Р. З яким видом володіння ми маємо справу? Хто із них – К. чи Р. міг бути власником землі за строком володіння?
3. Папуга втік від свого господаря і потрапив у сад до Публія. Друг Публія Мевій, випадково зайшовши в сад, спіймав папугу, але в саду Салюстія.

Папуга сидів на дереві, 30 гілки якого звисають на подвір'я Салюстія, а стовбур росте в саду Публія. Хто має право на папугу?

4. Марк Марій продав Гаю Сергію дім, який у нього ж купив декількома роками раніше. Дім був предметом сервітуту, але Марій при манципії про це не сказав, справу було передано до суду. Інтереси Гая сергія представляв Красс, а інтереси Марка Марія - Антоній. Красс посилався на положення закону: «За недолік, якого той, хто продав, свідомо не назвав, він повинен нести відповідальність». Антоній посилався на вимоги справедливості: «Оскільки цей недолік був добре відомий Сергію, який раніше продав цей будинок, то говорити про нього потреби не було, і той, хто знав правове положення купленого ним майна, не був обманутий». Хто правий в цій ситуації?

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

У цивільному праві одним з центральних інститутів є інститут, пов'язаний із приналежністю та розподілом майнових благ, насамперед, речей, окремій особі. Речі є або можуть бути предметом юридичного панування особи. Тому, сукупність правових норм, які надають суб'єкту права у своїх інтересах постійно і безпосередньо, цілком або частково юридично забезпечити панування над будь-якою річчю, називаються речовим правом.

Суб'єкт, який володіє будь-яким речовим правом, завжди сильніший від усіх інших осіб, хоч би які права на цю річ вони мали. Кожне із речових прав має власний зміст і свою функціональну визначеність, що виражається у відмінності засобів захисту, а також ці права мають властиві лише їм сфери дії. Тому, важливим у римському праві був поділ майнових прав на речові і зобов'язальні, а звідси, необхідно здійснити порівняльний аналіз цих двох груп прав. Поряд з цим речі (*res*) – головний об'єкт цивільних правовідносин у Римі – класифікуються за різними критеріями, які слід запам'ятати, оскільки вони мають важливе практичне значення.

У римському праві було проведено розмежування володіння і права власності, що є основою римської «філософії» власності. Визначення двох елементів, які складають володіння, також дає змогу розмежувати поняття володіння і держання. Виділення видів володіння передбачає різні способи набуття, різні підходи до відшкодування при появі власника речі. Проте, центральним правовим інститутом виступає право власності, зміст якого в Римі складався з п'яти елементів. Зважаючи на визначальність цього поняття, римське право передбачає первинні і похідні способи його набуття, захист спеціальними позовами, а найважливіше – виділення факту володіння і права на річ, які не обов'язково повинні співпадати в особі власника. Тому в ході підготовки даної теми необхідно розкрити основні аспекти речового права, дати загальну характеристику речового права та означити його відмінність від зобов'язального права, акцентувати увагу власне на римську класифікацію речей, звернути увагу на поняття, підстави виникнення спільної власності, повноваження співвласників. Важливо засвоїти й інші види власності, обмеження права власності.

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти.

1. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.03.1992 р. № 6. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

5. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972 р. № 3. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>.

Основна література

6. Римське право / під ред. Є. О. Харитонова, О. А. Підпригори. Юрінком-Інтер, 2023. 528 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf>

7. Римське приватне право : підручник / відпов. ред. Р. А. Майданик, Є. О. Рябоконт. Київ : Алерта, 2023. 386 с. URL: <https://alerta.kiev.ua/pravo/898-rimske-privatne-pravo-m-yaka-obkladinka.html>

8. Тетарчук. Римське приватне право: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 136 с. URL: <https://jurkniga.ua/rimske-privatne-pravo-navchalnyy-posibnyk-dlya-pidgotovki-do-istrytiv/>

9. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_1.pdf

Додаткова література

10. Ганьба О. Зловживання правом: аналіз наукових поглядів // Visegrad Journal on Human Rights 2016 №1/2 С. 95–99. URL : http://vjhr.sk/archive/2016_1_2/15.pdf

11. Гуліда О.М. Способи захисту права власності: поняття та класифікація / Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 2. Том. 1. С. 168–173.

12. Козловська Л.В. Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових прав : монографія Київ : Юрінком Інтер, 2015. 448 с.

13. Кот О.О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики : монографія. Київ : Алерта, 2017. 492 с.

14. Мороз М.В. Способи захисту речових прав особи на чуже майно у разі порушення їх його власником // Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С. 103–104.

15. Примак В.Д. Відшкодування моральної шкоди на засадах справедливості, розумності й добросовісності : монографія. Юрінком Інтер, 2014. 432 с.

Тема 7. Володіння

Лекція

Поняття володіння (*possessio*) у римському праві. Володіння (посідання) і право володіння. Історичні умови виникнення інституту володіння у Стародавньому Римі. Фактичний склад відносин володіння (*animus possidendi* та *corpus possessionis*). Співвідношення володіння з правом власності. Умови встановлення володіння (фактичне панування над річчю та володільницьке волевиявлення). Способи та правові наслідки набуття законного та незаконного (добросовісного і недобросовісного) володіння. Припинення володіння. Первісне та похідне володіння. Натуральне та цивільне (інтердиктне) володіння. Володіння кредитором річчю, яку передано в реальну заставу. Володіння в порядку секвестру. Прекарне володіння. Посесорний і петиторний захист володіння. Види володільницьких інтердиктів

Практичне заняття

1. Питання для обговорення

1. Поняття володіння (*possessio*) у римському праві: поняття та загальна характеристика.

2. Володіння (посідання) і право володіння.

3. Фактичний склад відносин володіння (*animus possidendi* та *corpus possessionis*).

4. Умови встановлення володіння (фактичне панування над річчю та володільницьке волевиявлення).

6. Припинення володіння.

II. Практичне завдання. Підготувати реферат:

1. Способи та правові наслідки набуття законного та незаконного (добросовісного і недобросовісного) володіння.

Методичні рекомендації до вичення питань теми

Незважаючи на абсолютний характер права власності, воно все ж могло бути обмежене. Мова йде, перш за все, про права на чужі речі. Виникнення прав на чужі речі у приватному праві Давнього Риму було обумовлено необхідністю задоволення інтересів інших осіб шляхом обмеження сукупності правомочностей власника стосовно належних йому речей.

Вказані права забезпечували нагальні потреби управомоченої особи шляхом надання їй можливості безпосереднього панування над майном, що їй не належало, у межах, визначених договором з власником, заповітом, законом чи з інших підстав.

Слід враховувати, що встановлення права обмеженого користування чужим майном мало місце за умов: здійснення цього права було необхідним для управомоченої особи; встановлення цього права не суперечило закону; встановленням цього права не порушувалися права та законні інтереси власника речі або інших осіб.

Саме тому нездійснення наданого права на чужу річ протягом певного строку, його суперечність вимогам закону або порушення інтересів інших осіб у процесі його реалізації, мали кінцевим наслідком втрату цього права. Римське приватне право знало три види прав на чужі речі: сервітути, емфітевзис,

суперфіцій, заставне право. Хоча й допускалося існування прав на чужі речі, але, звичайно, не в тому обсязі, який мав власник або володар цієї речі. Слід засвоїти причини, підстави виникнення, види прав на чужі речі, їх захист.

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти

1. Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 № 2471–XII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
5. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972 р. № 3. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>.

Основна література

6. Римське право / під ред. Є. О. Харитонова, О. А. Підопригори. Юрінком-Інтер, 2023. 528 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf>
7. Римське приватне право : підручник / відпов. ред. Р. А. Майданик, Є. О. Рябоконт. Київ : Алерта, 2023. 386 с. URL: <https://alerta.kiev.ua/pravo/898-rimske-privatne-pravo-m-yaka-obkladinka.html>

8. Тетарчук. Римське приватне право: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 136 с. URL: <https://jurkniga.ua/rimske-privatne-pravo-navchalnyy-posibnyk-dlya-pidgotovki-do-ispytiv/>
9. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_1.pdf

Додаткова література

10. Вороніна Н.В. До питання оборотоздатності об'єктів цивільних прав // Науковий вісник Херсонського державного університету 2014. Вип. 6-1. Том 1. С. 131–133.
11. Ганьба О. Зловживання правом: аналіз наукових поглядів // Visegrad Journal on Human Rights 2016 №1/2 С. 95–99. URL : http://vjhr.sk/archive/2016_1_2/15.pdf
12. Мороз М.В. Способи захисту речових прав особи на чуже майно у разі порушення їх його власником // Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С. 103–104.

Тема 8. Право власності

Лекція

Формування поняття про право власності у Стародавньому Римі. Характерні риси відносин власності. Поняття і зміст права власності. Право володіння. Право користування та право збору плодів (право одержувати прибутки). Право розпорядження. Право захисту. Обмеження права власності. Види права власності. Квіритська власність. Провінційна власність. Преторська або бонітарна власність. Спільна власність. Спосіб набуття права власності (modus acquirendi) і титул набуття (titulus acquirendi). Первісні способи набуття

права власності. Захоплення безгосподарної речі (occupatio). Переробка речі (specificatio). Злиття (confusio) та змішування (commixtio) речей. З'єднання речей (accessio). Набувальна давність (usucapio). Правові способи похідного набуття права власності (манципація, уступка права, традиція). Припинення права власності. Захист права власності. Віндикаційний позов (res vindicatio). Негаторний позов (actio negatoria). Прогібіторний позов (actio prohibitoria). Публіціанський позов (actio in rem Publiciana).

Практичне заняття

1. Питання для обговорення

1. Поняття і зміст права власності.
2. Право захисту.
3. Обмеження права власності.
4. Види права власності.
5. Спосіб набуття права власності (modus acquirendi) і титул набуття (titulus acquirendi).
6. Припинення права власності.
7. Захист права власності. Віндикаційний позов (res vindicatio). Негаторний позов (actio negatoria). Прогібіторний позов (actio prohibitoria). Публіціанський позов (actio in rem Publiciana)

II. Практичне завдання. Ділова гра

Скласти фабулу справи та наглядно продемонструвати віндикаційний позов із розподілом ролей між здобувачами. Творчий підхід та костюми вітаються.

Методичні рекомендації до вичення питань теми

Незважаючи на абсолютний характер права власності, воно все ж могло бути обмежене. Мова йде, перш за все, про права на чужі речі. Виникнення

прав на чужі речі у приватному праві Давнього Риму було обумовлено необхідністю задоволення інтересів інших осіб шляхом обмеження сукупності правомочностей власника стосовно належних йому речей.

Вказані права забезпечували нагальні потреби управомоченої особи шляхом надання їй можливості безпосереднього панування над майном, що їй не належало, у межах, визначених договором з власником, заповітом, законом чи з інших підстав.

Слід враховувати, що встановлення права обмеженого користування чужим майном мало місце за умов: здійснення цього права було необхідним для управомоченої особи; встановлення цього права не суперечило закону; встановленням цього права не порушувалися права та законні інтереси власника речі або інших осіб.

Саме тому нездійснення наданого права на чужу річ протягом певного строку, його суперечність вимогам закону або порушення інтересів інших осіб у процесі його реалізації, мали кінцевим наслідком втрату цього права. Римське приватне право знало три види прав на чужі речі: сервітути, емфітевзис, суперфіцій, заставне право. Хоча й допускалося існування прав на чужі речі, але, звичайно, не в тому обсязі, який мав власник або володар цієї речі. Слід засвоїти причини, підстави виникнення, види прав на чужі речі, їх захист.

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

4. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972 р. № 3. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>.

Основна література

5. Римське право / під ред. Є. О. Харитонова, О. А. Підпригори. Юрінком-Інтер, 2023. 528 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf>

6. Римське приватне право : підручник / відпов. ред. Р. А. Майданик, Є. О. Рябоконт. Київ : Алерта, 2023. 386 с. URL: <https://alerta.kiev.ua/pravo/898-rimske-privatne-pravo-m-yaka-obkladinka.html>

7. Тетарчук. Римське приватне право: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 136 с. URL: <https://jurkniga.ua/rimske-privatne-pravo-navchalnyy-posibnyk-dlya-pidgotovki-do-ispitiv/>

8. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_1.pdf

Додаткова література

9. Вороніна Н.В. До питання оборотоздатності об'єктів цивільних прав // Науковий вісник Херсонського державного університету 2014. Вип. 6-1. Том 1. С. 131–133.

10. Ганьба О. Зловживання правом: аналіз наукових поглядів // Visegrad Journal on Human Rights 2016 №1/2 С. 95–99.

11. Мороз М.В. Способи захисту речових прав особи на чуже майно у разі порушення їх його власником // Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С. 103–104.

Тема 9. Права на чужі речі

Лекція

Історичні умови виникнення прав на чужі речі у Стародавньому Римі. Поняття та особливості прав на чужі речі. Види прав на чужі речі. Сервітути: поняття та види. Законні, договірні, заповідальні й преторські сервітути. Способи встановлення сервітутних прав. Припинення сервітутних прав. Захист сервітутів. Земельні (предіальні) сервітути, їх особливості. Міські та сільські сервітути. Приватні та публічні сервітути. Особисті (персональні) сервітути. Узуфрукт. Узус. Право користування чужим житлом (для проживання). Право користування чужою робочою силою (рабами) або тваринами (худобою). Емфітевзис (право користування чужою земельною ділянкою сільськогосподарського призначення). Підстави встановлення емфітевзису. Права та обов'язки емфітевта та власника земельної ділянки. Захист емфітевзису. Припинення емфітевзису Суперфіцій (право користування чужою земельною ділянкою для забудови в межах населеного пункту). Підстави встановлення суперфіцію. Права та обов'язки суперфіціарія і власника земельної ділянки. Припинення суперфіцію. Право застави (заставне право). Поняття застави. Форми застави. Фидуціарна угода. Пігнус. Іпотека: поняття, види, підстави виникнення і припинення.

Практичне заняття

1. Питання для обговорення

1. Поняття та особливості прав на чужі речі. Види прав на чужі речі.
2. Сервітути: поняття та види.

3. Способи встановлення сервітутних прав. Припинення сервітутних прав. Захист сервітутів.

4. Емфітевзис (право користування чужою земельною ділянкою сільськогосподарського призначення). Підстави встановлення емфітевзису. Права та обов'язки емфітевта та власника земельної ділянки. Захист емфітевзису. Припинення емфітевзису.

5. Суперфіцій (право користування чужою земельною ділянкою для забудови в межах населеного пункту). Підстави встановлення суперфіцію. Права та обов'язки суперфіціарія і власника земельної ділянки. Припинення суперфіцію.

II. Практичне завдання. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Право застави (заставне право). Поняття застави. Форми застави.
2. Іпотека: поняття, види, підстави виникнення і припинення

Методичні рекомендації до вичення питань теми

Незважаючи на абсолютний характер права власності, воно все ж могло бути обмежене. Мова йде, перш за все, про права на чужі речі. Виникнення прав на чужі речі у приватному праві Давнього Риму було обумовлено необхідністю задоволення інтересів інших осіб шляхом обмеження сукупності правомочностей власника стосовно належних йому речей.

Вказані права забезпечували нагальні потреби управомоченої особи шляхом надання їй можливості безпосереднього панування над майном, що їй не належало, у межах, визначених договором з власником, заповітом, законом чи з інших підстав.

Слід враховувати, що встановлення права обмеженого користування чужим майном мало місце за умов: здійснення цього права було необхідним для управомоченої особи; встановлення цього права не суперечило закону;

встановленням цього права не порушувалися права та законні інтереси власника речі або інших осіб.

Саме тому нездійснення наданого права на чужу річ протягом певного строку, його суперечність вимогам закону або порушення інтересів інших осіб у процесі його реалізації, мали кінцевим наслідком втрату цього права. Римське приватне право знало три види прав на чужі речі: сервітути, емфітевзис, суперфіцій, заставне право. Хоча й допускалося існування прав на чужі речі, але, звичайно, не в тому обсязі, який мав власник або володар цієї речі. Слід засвоїти причини, підстави виникнення, види прав на чужі речі, їх захист.

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти

1. Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 № 2471–XII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
5. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972 р. № 3. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>.

Основна література

6. Римське право / під ред. Є. О. Харитонова, О. А. Підопригори. Юрінком-Інтер, 2023. 528 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf>

7. Римське приватне право : підручник / відпов. ред. Р. А. Майданик, Є. О. Рябоконт. Київ : Алерта, 2023. 386 с. URL: <https://alerta.kiev.ua/pravo/898-rimske-privatne-pravo-m-yaka-obkladinka.html>
8. Тетарчук. Римське приватне право: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 136 с. URL: <https://jurkniga.ua/rimske-privatne-pravo-navchalnyy-posibnyk-dlya-pidgotovki-do-ispytiv/>
9. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_1.pdf

Додаткова література

10. Вороніна Н.В. До питання оборотоздатності об'єктів цивільних прав // Науковий вісник Херсонського державного університету 2014. Вип. 6-1. Том 1. С. 131–133.
11. Ганьба О. Зловживання правом: аналіз наукових поглядів // Visegrad Journal on Human Rights 2016 №1/2 С. 95–99. URL : http://vjhr.sk/archive/2016_1_2/15.pdf
12. Мороз М.В. Способи захисту речових прав особи на чуже майно у разі порушення їх його власником // Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С. 103–104.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Загальні положення про зобов'язання в римському праві

Тема 10. Загальні положення про зобов'язання

Лекція

Поняття зобов'язання та його роль в економічному житті суспільства. Зміст зобов'язання. Відмінність речового та зобов'язального права. Види

зобов'язань. Цивільні (civiles), преторські (honorariae) та натуральні (naturales) зобов'язання. Подільні (obligatio dividue) та неподільні (obligatio individue) зобов'язання. Альтернативні зобов'язання. Факультативні зобов'язання. Односторонні та двосторонні зобов'язання. Сторони в зобов'язанні. Множинність осіб у зобов'язанні. Часткові та солідарні зобов'язання. Заміна осіб у зобов'язанні. Новація. Цесія. Переведення боргу. Підстави виникнення зобов'язань. Поняття і види юридичних фактів. Виконання зобов'язань. Вимоги належного виконання зобов'язань. Забезпечення виконання зобов'язань. Порука (adpromissio). Завдаток (arra). Неустойка (stipulatio poenae). Застава. Поняття невиконання або неналежного виконання зобов'язань. Вина. Форма вини (умисел та необережність). Майнова шкода (збитки). Наслідки невиконання зобов'язань. Підстави звільнення боржника від відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язань. Випадок (casus). Непереборна сила (vis major). Припинення зобов'язань, крім виконання. Новація. Залік. Поєднання кредитора і боржника в одній особі. Неможливість виконання (impossibilia). Звільнення від боргу (remissio debiti).

Практичне заняття 1

1. Питання для обговорення

1. Поняття зобов'язання, його види та зміст. Роль зобов'язань у цивільному обороті.
2. Підстави виникнення зобов'язань.
3. Сторони у зобов'язанні.
4. Множинність осіб у зобов'язанні.
5. Заміна сторін у зобов'язанні.

Практичне заняття 2

1. Питання для обговорення

1. Правова характеристика виконання зобов'язання.

2. Правові наслідки невиконання чи неналежного виконання зобов'язання.

3. Правова характеристика засобів забезпечення виконання зобов'язання.

4. Припинення зобов'язання, крім виконання.

II. Практичне завдання (вирішити задачі письмово в електронному зошиті)

1. Деякий римський громадянин володів багатьма рабами, серед яких були коваль Стих та садівник Панфіл. За заповітом спадкодавець заповів коваля Панфіла своєму внуку, а садівника Стиха своїй дружині. Коли було виявлено помилку, з'ясувалося, що як внук, так і вдова покійного хотіли отримати собі саме коваля Стиха. Яким чином вирішити спір? Чи є така помилка підставою для визнання заповіту недійсним?

2. Крісп купив у Домініка коня, але за домовленістю кінь мав залишитися у продавця ще чотири дні після укладення договору. Другого дня кінь був насильно віднятий у Домініка Стефаном. Хто повинен подати позов про повернення речі: Крісп чи Домінік?

3. Сеян позичив у Брута два мішки посівного зерна до наступного врожаю. Але зерно переточили миші, і коли прийшов час повертати борг, Сеян відмовився це зробити, аргументуючи свій вчинок тим, що зерно не було використане за призначенням. Чи може Брут розраховувати на повернення боргу?

4. Наян позичив у Семпронія 100 ассів. Як гарантію виконання зобов'язання він передав кредитору в заставу фамільні дорогоцінності вартістю 150 ассів. Через обставини Наян не зміг повернути борг, і кредитор продав заставлені речі. Чи правомірно вчинив кредитор? Як бути з різницею у 50 ассів?

5. При укладенні договору позики однією з умов було те, що кредитор не має права продавати закладену річ у разі невиконання боржником зобов'язання. Борг не було вчасно повернуто, але кредитор терпляче чекав, коли боржник

зможе це робити. Врешті-решт кредитор був змушений тричі нагадати про повернення боргу, і лише після цього зважився продати закладену річ. Боржник подав на кредитора позов про повернення закладеної речі? Хто має рацію?

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

Будь-який представник суспільства, наділений правосуб'єктністю, добровільно бере на себе певні зобов'язання, які є прийнятими в даному суспільстві.

Зобов'язання полягає в обіцянці що-небудь зробити на користь іншої особи чи всього суспільства. Кожному члену людської спільноти гарантована можливість бути кредитором і боржником.

У Римській державі юристи детально розробили процес регулювання зобов'язально-правових відносин, такі досконалі підходи щодо розуміння зобов'язання, які пережили їх розробників і були сприйняті пізнішими правовими системами.

Основні положення римського зобов'язального права є актуальними й сьогодні. Тому, оскільки зобов'язальне право загалом та зобов'язання зокрема займають значне місце в межах приватного права, слід звернути особливу увагу на вивчення питань, які складають зміст даної теми.

Для успішного засвоєння основ зобов'язального права здобувачеві необхідно ознайомитися з основними положеннями зобов'язального права в Римі та визначити ряд моментів, які є дієвими в сучасному праві України, вивчити поняття зобов'язання, проаналізувати його зміст та види зобов'язань.

Також, в процесі підготовки зазначеної теми здобувачі повинні знати підстави виникнення зобов'язань, вміти порівнювати ті підстави виникнення зобов'язань, які існували в період Римської держави з сучасними підставами виникнення зобов'язань.

Особливу увагу слід приділити правовій характеристиці виконання зобов'язання та наслідкам за його невиконання чи неналежне виконання.

Також здобувачі повинні знати та вміти пояснити особливості застосування засобів забезпечення виконання зобов'язань.

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
4. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972 р. № 3. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>.

Основна література

5. Римське право / під ред. Є. О. Харитонова, О. А. Підопригори. Юрінком-Інтер, 2023. 528 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf>
6. Римське приватне право : підручник / відпов. ред. Р. А. Майданик, Є. О. Рябоконт. Київ : Алерта, 2023. 386 с. URL: <https://alerta.kiev.ua/pravo/898-rimske-privatne-pravo-m-yaka-obkladinka.html>
7. Тетарчук. Римське приватне право: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 136 с. URL: <https://jurkniga.ua/rimske-privatne-pravo-navchalnyy-posibnyk-dlya-pidgotovki-do-ispytiv/>
8. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.

Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с. URL:
https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_1.pdf

9. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с. URL:
https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_1.pdf

10. Цивільне право України : Загальна частина : підручник / за ред. проф. Р.Б. Шишки. у 2 ч. Ч. 1. К. : Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с. URL:
https://vo.uu.edu.ua/pluginfile.php/444806/mod_resource/content/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20%28%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%29.pdf

Додаткова література

11. Олійник О.С. Формування категорії «договір» в римському приватному праві /Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : Збірник наукових статей. Випуск 38. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2015. С. 44-56.

12. Олійник О.С. Історико-правові та гносеологічні передумови до формування поняття «договір» у праві та законодавстві / Договір як універсальна форма правового регулювання : монографія / за заг. ред. В.А. Васильєвої. Івано-Франківськ. 2016. 399 с. (С. 13 – 28).

Тема 11. Договори: загальні положення

Лекція

Поняття і види договорів. Односторонні та двосторонні договори. Договори «суворого права» та договори «доброї совісті». Консенсуальні,

реальні, вербальні та літеральні контракти. Пакти. Зміст договору та його елементи (істотні, звичайні, випадкові). Умови і строки в договорі. Мета договору. Умови дійсності договорів. Законність договору. Вільне волевиявлення сторін. Помилка. Обман. Правоздатність і дієздатність сторін договору. Визначеність змісту договору. Форма договору. Реальна можливість виконання договору. Укладення договору. Оферта. Акцепт.

Практичне заняття

I. Питання для обговорення

1. Поняття і види договорів.
2. Зміст договору та його елементи (істотні, звичайні, випадкові).
3. Умови і строки в договорі. Мета договору.
4. Помилка. Обман.
5. Правоздатність і дієздатність сторін договору.
6. Форма договору.
7. Укладення договору. Оферта. Акцепт

II. Практичне завдання. Ділова гра

Продемонструвати наглядно із розподілом ролям особливості укладення договорів за римським правом. Костюми та творчий підхід вітаються.

Методичні вказівки до вивчення питань теми

Договір є найважливішою підставою виникнення зобов'язань, обов'язковою ознакою якого є позовний захист. Поняття договору належить до основоположних понять сучасного цивільного права, змістовне наповнення якого ввібрало значною мірою зміст давньоримського поняття «договір». Договір – це домовленість двох або більше осіб, спрямована на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків. Договір – основоположне явище правового життя, яке пронизує усі аспекти нашої дійсності.

У Римі договори поділялися на контракти та пакти. В класичних для римського права джерелах містилося твердження «контракт – це взаємне зобов'язання», «контракт узаконюється через домовленість», тобто, для визначення змісту договору та розуміння його через правове зобов'язання необхідною була наявність узгодженої волі сторін.

Окреме місце в системі договорів Риму займали пакти, про які Ульпіан зазначав: «Пакт є угода двох або 38 більше осіб про одне і те ж та їх згода». Система пактів була результатом римського трактування принципу свободи договору: у зв'язку із тим, що угоди породжують відносини, які або взагалі не визнаються правом, або захищаються різними правовими засобами.

Тому, в основу розмежування контрактів та пактів у Римі ставили ступінь захищеності відносин, що ними опосередковуються. При вивченні даної теми здобувачі повинні розрізняти контракти та пакти, інші види договорів, розкрити правову природу договору. Вже в римському праві були розроблені умови дійсності договорів, порядок укладення договору, умови укладення договору та наслідки його невиконання чи неналежного виконання.

Здобувач повинен звернути увагу на перелічені характеристики договору, знати суттєві (істотні) та додаткові елементи договору, а також знати помилки, які можуть виникати при укладенні договору та їх наслідки (наприклад, помилка щодо характеру договору, щодо сторони договору, щодо предмету договору). Значної уваги заслуговує розроблена римськими юристами система контрактів, кожна із груп якої містить закритий перелік договорів, які групувалися за способами їх укладення.

Здобувач повинен знати систему контрактів у Римі, вміти пояснити причини поділу договорів у римському праві, повинен вміти надавати правову характеристику будьякому контракту в межах їх системи.

Здобувач повинен вивчити визначення окремих видів договорів, знати їх істотні умови, знати типи безіменних контрактів, види пактів та підстави їх класифікації. Метою є також навчитися проводити паралель між договорами,

які існували в межах римського приватного права та сучасними видами договорів.

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
4. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972 р. № 3. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>.

Основна література

5. Римське право / під ред. Є. О. Харитонова, О. А. Підопригори. Юрінком-Інтер, 2023. 528 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf>
6. Римське приватне право : підручник / відпов. ред. Р. А. Майданик, Є. О. Рябоконт. Київ : Алерта, 2023. 386 с. URL: <https://alerta.kiev.ua/pravo/898-rimske-privatne-pravo-m-yaka-obkladinka.html>
7. Тетарчук. Римське приватне право: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 136 с. URL: <https://jurkniga.ua/rimske-privatne-pravo-navchalnyy-posibnyk-dlya-pidgotovki-do-ispytiv/>
8. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л.

Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_1.pdf

9. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / І. В. Спасибо-Фатєєва. Т. 1. Екус, 2020. 928 с. URL: <https://mybook.biz.ua/ua/civilniy-kodeks-ukraini-npk/civilniy-kodeks-ukraini-naukovo-praktichniy-komentar-t1-zagalni-polojennya-osobi/>

10. Святошнюк А. Л. Інститут розірвання порушеного договору у цивільному праві України та країн ЄС (порівняльно-правовий аналіз) : дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Одеса, 2015. 218 с.

Додаткова література

11. Олійник О.С. Формування категорії «договір» в римському приватному праві /Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : Збірник наукових статей. Випуск 38. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2015. С. 44-56.

12. Олійник О.С. Історико-правові та гносеологічні передумови до формування поняття «договір» у праві та законодавстві / Договір як універсальна форма правового регулювання : монографія / за заг. ред. В.А. Васильєвої. Івано-Франківськ. 2016. 399 с. (С. 13 – 28).

Тема 12. Окремі види договірних зобов'язань

Лекція

Вербальні контракти (verbis). Стипуляція (stipulatio). Клятвена обіцянка вільновідпущеника (jusjurandum liberti). Літеральні (письмові) контракти (litteris), способи їх укладення. Консенсуальні контракти, їх види. Договір купівлі-продажу (emptiovenditio). Договір найму речей (locatio rei). Договір найму послуг (locatio conductio operarum). Договір найму роботи (locatio conductio operis). Договір доручення (mandatum). Договір про сумісну діяльність або договір товариства (societas). Реальні контракти. Позика (matuum). Позичка (commodatum). Зберігання, схов (depositum). Договір застави

(contractus pignoratitius). Поняття та види безіменних (інномінальних) контрактів. Договір міни (permutatio). Оціночний договір (aestimatum). Прекарій (precarium). Пакти (pactum). Додаткові (приєднані) пакти. Преторські пакти. Законні (імператорські) пакти.

Практичне заняття

I. Питання для обговорення

1. Вербальні контракти (verbis).
2. Літеральні (письмові) контракти (litteris), способи їх укладення.
3. Консенсуальні контракти, їх види. Договір купівлі-продажу (emptio venditio). Договір найму речей (locatio rei). Договір найму послуг (locatio conductio operarum). Договір найму роботи (locatio conductio operis). Договір доручення (mandatum). Договір про сумісну діяльність або договір товариства (societas).
4. Реальні контракти. Позика (mutuum). Позичка (commodatum). Зберігання, схов (depositum). Договір застави (contractus pignoratitius).
5. Поняття та види безіменних (інномінальних) контрактів. Договір міни (permutatio). Оціночний договір (aestimatum). Прекарій (precarium). Пакти (pactum).
6. Додаткові (приєднані) пакти. Преторські пакти. Законні (імператорські) пакти.

II. Практичне завдання

Скласти письмово в електронному зошиті проєкт одного із видів договорів (на власний вибір).

Методичні вказівки до вивчення питань теми

Договір є найважливішою підставою виникнення зобов'язань, обов'язковою ознакою якого є позовний захист. Поняття договору належить до основоположних понять сучасного цивільного права, змістовне наповнення

якого ввібрало значною мірою зміст давньоримського поняття «договір». Договір – це домовленість двох або більше осіб, спрямована на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків. Договір – основоположне явище правового життя, яке пронизує усі аспекти нашої дійсності.

У Римі договори поділялися на контракти та пакти. В класичних для римського права джерелах містилося твердження «контракт – це взаємне зобов'язання», «контракт узаконюється через домовленість», тобто, для визначення змісту договору та розуміння його через правове зобов'язання необхідною була наявність узгодженої волі сторін.

Окреме місце в системі договорів Риму займали пакти, про які Ульпіан зазначав: «Пакт є угода двох або 38 більше осіб про одне і те ж та їх згода». Система пактів була результатом римського трактування принципу свободи договору: у зв'язку із тим, що угоди породжують відносини, які або взагалі не визнаються правом, або захищаються різними правовими засобами.

Тому, в основу розмежування контрактів та пактів у Римі ставили ступінь захищеності відносин, що ними опосередковуються. При вивченні даної теми здобувачі повинні розрізняти контракти та пакти, інші види договорів, розкрити правову природу договору. Вже в римському праві були розроблені умови дійсності договорів, порядок укладення договору, умови укладення договору та наслідки його невиконання чи неналежного виконання.

Здобувач повинен звернути увагу на перелічені характеристики договору, знати суттєві (істотні) та додаткові елементи договору, а також знати помилки, які можуть виникати при укладенні договору та їх наслідки (наприклад, помилка щодо характеру договору, щодо сторони договору, щодо предмету договору). Значної уваги заслуговує розроблена римськими юристами система контрактів, кожна із груп якої містить закритий перелік договорів, які групувалися за способами їх укладення.

Здобувач повинен знати систему контрактів у Римі, вміти пояснити причини поділу договорів у римському праві, повинен вміти надавати правову характеристику будьякому контракту в межах їх системи.

Здобувач повинен вивчити визначення окремих видів договорів, знати їх істотні умови, знати типи безіменних контрактів, види пактів та підстави їх класифікації. Метою є також навчитися проводити паралель між договорами, які існували в межах римського приватного права та сучасними видами договорів.

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
4. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972 р. № 3. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>.

Основна література

5. Римське право / під ред. Є. О. Харитонова, О. А. Підпригори. Юрінком-Інтер, 2023. 528 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf>
6. Римське приватне право : підручник / відпов. ред. Р. А. Майданик, Є. О. Рябоконт. Київ : Алерта, 2023. 386 с. URL: <https://alerta.kiev.ua/pravo/898-rimske-privatne-pravo-m-yaka-obkladinka.html>

7. Тетарчук. Римське приватне право: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 136 с. URL: <https://jurkniga.ua/rimske-privatne-pravo-navchalnyy-posibnyk-dlya-pidgotovki-do-ispitiv/>

8. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_1.pdf

Додаткова література

9. Олійник О.С. Формування категорії «договір» в римському приватному праві /Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : Збірник наукових статей. Випуск 38. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2015. С. 44-56.

10. Олійник О.С. Історико-правові та гносеологічні передумови до формування поняття «договір» у праві та законодавстві / Договір як універсальна форма правового регулювання : монографія / за заг. ред. В.А. Васильєвої. Івано-Франківськ. 2016. 399 с. (С. 13 – 28).

Тема 13. Позадоговірні зобов'язання

Лекція

Зобов'язання ніби з договорів (квзіконтрактів). Поняття та ознаки ведення чужих справ без доручення. Права та обов'язки гестора (*negotiorum gestor*) і господаря (*dominus negotii*). Зобов'язання, що виникали з безпідставного збагачення (*condicti sine causa*). Позов про стягнення оплаченого неіснуючого боргу (*conditio indebiti*). Позов про повернення наданого, мета якого не здійснилася (*conditio causa data causa non secuta*). Позов про повернення одержаного від крадіжки (*condictio ex causa furtiva*). Позов про набуття за несправедливою підставою (*condictio ex causa injusta*). Деліктні зобов'язання. Особиста образа (*injuria*). Крадіжка (*furtum*). Пограбування

(rapina). Неправомірне знищення або пошкодження чужого майна (damnum injuria datum). Загроза (metus). Обман (dolus malus). Квazіделікти (quasi ex delicto). Відповідальність судді за неналежне здійснення судового провадження. Відповідальність за викинуте або вилите із помешкання на вулицю. Відповідальність за небезпечне для оточення виставлене, підвішене або вивішене майно

Практичне заняття

1. Питання для обговорення

1. Зобов'язання ніби з договорів (квазіконтрактів).
2. Поняття та ознаки ведення чужих справ без доручення.
3. Права та обов'язки гестора (negotiorum gestor) і господаря (dominus negotii).
4. Зобов'язання, що виникали з безпідставного збагачення (condicti sine causa).
5. Позов про стягнення оплаченого неіснуючого боргу (conditio indebiti).
6. Позов про повернення наданого, мета якого не здійснилася (conditio causa data causa non secuta).
7. Позов про повернення одержаного від крадіжки (conductio ex causa furtiva).
8. Позов про набуття за несправедливою підставою (conductio ex causa injusta).
9. Деліктні зобов'язання.
10. Особиста образа (injuria). Крадіжка (furtum). Пограбування (rapina). Неправомірне знищення або пошкодження чужого майна (damnum injuria datum). Загроза (metus). Обман (dolus malus).
11. Квazіделікти (quasi ex delicto).
12. Відповідальність судді за неналежне здійснення судового провадження.

13. Відповідальність за викинуте або вилите із помешкання на вулицю.

14. Відповідальність за небезпечне для оточення виставлене, підвішене або вивішене майно.

II. Практичне завдання (вирішити письмово в електронному зошиті):

1. Під час нападу групи рабів-утікачів на римське містечко був пограбований і спалений місцевий готель. Господар готелю залишився живим, але щодо нього було подано ряд позовів постояльцями готелю, які в результаті нападу втратили своє майно, тому хотіли відшкодування заподіяних збитків. Чи є правомірними такі позови до власника готелю?

2. . На відкритій площадці влітку цирульник брив бороду рабові. Поряд із площадкою розмістилося декілька молодих осіб, які грали у м'яч. Один із них необережно кинув м'яч, попавши прямо по руці цирульника, який внаслідок цього наніс рабові тяжке ушкодження. Дайте відповідь на наступні питання: хто є винним у заподіяному? Яку відповідальність згідно Закону Аквілія понесе винна особа? Які були б наслідки, якби раб помер? Чи змінилася б ситуація, якщо б замість раба була вільна особа? Якщо б цирульником був раб, який брив вільну людину, а м'яча кинув також раб?

Методичні вказівки до вивчення питань теми

Наука Римського права виділяє певні випадки виникнення зобов'язань, які схожі на контрактні, але одночасно не є такими. Ці зобов'язання виникали при відсутності контракту між сторонами, але по суті та змісту мали правове значення як контракти.

Тому, розуміючи, що дану групу зобов'язань не можна назвати контрактами, римляни дали їм назву – зобов'язання ніби з контрактів (квазіконтракти).

Особливості цих зобов'язань полягали в тому, що у випадку виникнення певного спору, останній вирішувався таким же чином, як і в тому випадку коли між сторонами був укладений відповідний контракт.

Гай у своїй праці «Aurea» вирізняє зобов'язання, що виникають із контрактів, з деліктів, а всі інші випадки об'єднує в загальну групу, до якої й входять квазіконтракти. Підставами виникнення таких відповідань зазвичай слугували односторонні правочини або інші юридичні факти, що не належали ні до договорів, ні до деліктів.

Основними видами квазіконтрактів були зобов'язання, що виникали із ведення чужих справ без доручення та зобов'язання із безпідставного збагачення.

Тому, в межах вказаної теми необхідно засвоїти поняття квазіконтрактів за римським приватним правом, з'ясувати їх правову природу, визначити правовий статус сторін у вказаних зобов'язаннях, а також правові наслідки здійснення відповідних зобов'язань.

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
4. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972 р. № 3. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>.

Основна література

5. Римське право / під ред. Є. О. Харитонова, О. А. Підпригори. Юрінком-Інтер, 2023. 528 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf>
6. Римське приватне право : підручник / відпов. ред. Р. А. Майданик, Є. О. Рябоконт. Київ : Алерта, 2023. 386 с. URL: <https://alerta.kiev.ua/pravo/898-rimske-privatne-pravo-m-yaka-obkladinka.html>
7. Тетарчук. Римське приватне право: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 136 с. URL: <https://jurkniga.ua/rimske-privatne-pravo-navchalnyy-posibnyk-dlya-pidgotovki-do-ispitiv/>
8. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_1.pdf

Додаткова література

9. Олійник О.С. Формування категорії «договір» в римському приватному праві /Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : Збірник наукових статей. Випуск 38. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2015. С. 44-56.
10. Олійник О.С. Історико-правові та гносеологічні передумови до формування поняття «договір» у праві та законодавстві / Договір як універсальна форма правового регулювання : монографія / за заг. ред. В.А. Васильєвої. Івано-Франківськ. 2016. 399 с. (С. 13 – 28).

Тема 14. Спадкове право

Лекція

Поняття спадкового права. Спадкування (hereditas). Спадкове майно (спадкова маса, спадщина). Спадкодавець і спадкоємець. Види спадкування.

Відумерла спадщина (bona vacantia). Основні етапи розвитку римського спадкового права. Спадкування за jus civile. Спадкування за преторським едиктом. Спадкування за імператорськими законами. Спадкування за правом Юстиніана. Стадії процесу спадкування. Відкриття спадщини. «Лежача» (hereditas jacens) спадщина. Прийняття спадщини (hereditas aditio). Спадкова трансмісія. Захист спадкових прав. Спадкування за заповітом. Поняття заповіту (testamentum). Заповідальна правоздатність. Приватні та публічні заповіти. Усні та письмові заповіти. Структура заповіту. Призначення спадкоємця. Обмеження заповідальної свободи в римському праві. Обов'язкова частка в спадщині. Втрата заповітом сили. Спадкування за законом. Черги спадкоємців. Сингулярне наступництво. Легат (legatum), порядок його отримання. Обмеження легатів в римському праві.

Практичне заняття

I. Питання для обговорення

1. Основні етапи розвитку римського спадкового права.
2. Поняття та види спадкування.
3. Правова характеристика спадкування за заповітом.
4. Правова характеристика спадкування з законом.
5. Відкриття та прийняття спадщини.
6. Види розпоряджень на випадок смерті (легати, фідеїкоміси).

II. Практичне завдання (вирішити задачі письмово в електронному зошиті):

1. Після смерті Феста був оголошений заповіт, в якому він заповідав все своє майно своїй дружині, але не вказав її імені. Заповіт був визнаний недійсним. Хто успадкує майно Феста, якщо у нього є емансипований син, донька, яка заміжня, і два брати?

2. Дочка Марка в сімнадцятирічному віці, незважаючи на незгоду батька,

взяла шлюб. Через 20 років батько помер і залишив заповіт, згідно з яким дочці нічого не заповідано. Чи має дочка право на обов'язкову частку спадщини? Якщо так, то яким є розмір цієї обов'язкової частки?

Методичні вказівки до вивчення питань теми

Римське спадкове право пройшло довгий та складний шлях розвитку, що був нерозривно пов'язаний з розвитком уявлень про власність та сімейні відносини у Римі. В міру того, як індивідуальна приватна власність звільнялася від пережитків сімейної власності, у спадковому праві послідовно виражається принцип свободи заповідальних розпоряджнь.

Із витісненням агнатичних відносин когнатичними формуються підходи спадкування за законом. Разом з тим, римські юристи зуміли віднайти способи поєднання свободи заповітів та інтересів спадкоємців за законом шляхом формування права на обов'язкову частку у спадщині.

Основні інститути римського спадкового права були сприйняті цивільними правом інших правових систем і застосовуються й сьогодні. Саме римському приватному праву ми завдячуємо виробленню поняття спадкування як універсального правонаступництва, в силу якого до спадкоємця переходять не тільки єдиним комплексом майнові права й обов'язки спадкодавця, але й накладається відповідальність за рахунок власного майна за борги спадкодавця. Тобто, продовжується в особі спадкоємця юридична особистість спадкодавця.

Поряд з ідеєю універсального правонаступництва римське приватне право виробило поняття сингулярного правонаступництва у випадку смерті, поняття заповідальних відказів, в силу яких певні особи набували належне заповідачу майно, не стаючи при цьому зобов'язаним суб'єктом.

В межах римського права було розроблено ряд положень про підстави спадкування, порядок набуття спадщини, черговість спадкування, особливості спадкування за заповітом. Саме вказані положення становлять основу відповідної теми та мають бути розглянуті студентами.

Джерела, рекомендовані до вивчення теми

Нормативно-правові акти

1. Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення : постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 5. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-95>

Основна література

2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / І. В. Спасибо-Фатєєва. Т. 1. Екус, 2020. 928 с. URL: <https://mybook.biz.ua/ua/civilniy-kodeks-ukraini-npk/civilniy-kodeks-ukraini-naukovo-praktichniy-komentar-t1-zagalni-polojennya-osobi/>

3. Римське право / під ред. Є. О. Харитонова, О. А. Підпригори. Юрінком-Інтер, 2023. 528 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf>

Додаткова література

4. Козловська Л.В. Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових прав : монографія Київ : Юрінком Інтер, 2015. 448 с.

5. Спадкове право : навч. посібник / кер. авт. кол. О.В. Нестерцова-Собакарь. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 164 с.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ БАЛІВ ЗА ТЕМАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

У процесі вивчення навчальної дисципліни застосовуються різні методи навчання та форми контролю, що дозволяє максимально повно та об'єктивно оцінити кожного здобувача, виявити його особливі потреби у засвоєнні знань та формуванні навичок, передбачених освітньою програмою. Накопичувальна система балів та чіткі критерії до виконання різних видів роботи дозволяє також самому здобувачу контролювати свій процес навчання та корегувати його протягом вивчення навчальної дисципліни.

Поточний контроль:

- усний контроль: індивідуальне / фронтальне опитування за питаннями відповідної теми, оцінювання виконання рефератів (оцінювання доповіді та презентації);
- письмовий контроль: оцінювання вирішення практичних задач, оцінювання вирішення ситуаційних вправ та проблемних ситуацій;
- тестовий контроль: оцінювання поточного тестування за темами.

Періодичний контроль:

- тестовий контроль: оцінювання контрольних робіт за змістовими модулями (тестування).

Підсумковий контроль: залік.

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти за різними видами роботи

Вид роботи	Кількість балів
Поточний контроль:	
- Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	від 0 до 2
- Письмові завдання: вирішення практичних задач, ситуаційних вправ та проблемних ситуацій, складання таблиць	від 0 до 3
- Ділові ігри за темами	від 0 до 3
- Написання рефератів	від 0 до 3

Періодичний контроль:	
- Контрольна робота за змістовними модулями у формі тестування	Від 0 до 10

Вид роботи	Бали	Критерії оцінювання
Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	0 балів	Здобувач не бере участь у практичному занятті, є лише спостерігачем; ніколи не виступає і не задає питання, незацікавлений у вивченні матеріалу; дає неправильні відповіді на запитання, показує незадовільне знання понятійного апарату і літературних джерел.
	1 бал	Здобувач іноді бере участь в практичному занятті; частково виступає і задає питання; допускає помилки під час відповідей на запитання; показує пасивну роботу на практичних заняттях; показує фрагментарні знання понятійного апарату і літературних джерел; показує невміння публічно представляти матеріал.
	2 бали	Здобувач бере активну участь у практичному занятті; демонструє глибокі знання, дає повні та детальні відповіді на запитання; бере активну участь у обговоренні проблемних питань, користується додатковою навчально-методичною та науковою літературою; вміє сформулювати своє ставлення до певної проблеми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади; вміє знаходити найбільш адекватні форми розв'язання суперечностей; здатний публічно представити матеріал.
Письмові завдання: розв'язання практичних задач, ситуаційних вправ та проблемних ситуацій, складання таблиць	0 балів	Здобувач практичну задачу, ситуаційну вправу, проблемну ситуацію не виконав.
	1 бал	Здобувач виконав практичну задачу, розв'язав ситуаційну вправу, проблемну ситуацію, але недостатньо розкрив сутність, допускаючи при цьому суттєві неточності; відсутні сформовані уміння та навички дослідження і обґрунтування висновків; використано обмежену кількість джерел.
	2 бали	Здобувач виконав практичну задачу, розв'язав ситуаційну вправу, проблемну ситуацію, але демонструє фрагментарні знання предмету вивчення і дослідження, має ускладнення щодо виділення суттєвих його ознак, виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків; використано обмежену кількість джерел.
	3 бали	Здобувач виконав практичну задачу, розв'язав ситуаційну вправу, проблемну ситуацію, у повній мірі демонструє знання предмету вивчення, чітко описує суттєві його ознаки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки і формулює висновки; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; окрім рекомендованої літератури використовує додаткову, демонструє знання змісту відповідних нормативно-правових актів.
Ділова гра	0 балів	Ділова гра не виконана.
	1 бал	Ділова гра була підготовлена частково, невірно вирішена фабула ділової гри.
	2 бали	Ділова гра проведена, вірно вирішена фабула справи. Творчий підхід відсутній.
	3 бали	Ділова гра проведена, вірно вирішена фабула справи. Творчий підхід застосовано.
Виконання	0 балів	Не зараховуються реферати (доповіді) та презентації, які виконані

рефератів за однією із запропонованих тем: доповідь та демонстрація презентації		не самостійно або запозичені з мережі Інтернет. Доповідь та презентація виконані самостійно, проте не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, у висновку сформульовані загальні висновки (або вони взагалі відсутні), тема не розкрита, робота не відповідає вимогам.
	1 бал	Доповідь та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам із незначними порушеннями, опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз містить неточності, але усно здобувач пояснює матеріал впевнено і за допомогою викладача виправляється, змістовний матеріал представлений добре, у висновку сформульовані загальні висновки, тема загалом розкрита із незначними прогалинами, інформація у презентації подана з посиланням на джерела, однак вони оформлені із помилками.
	2 бали	Доповідь та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам, опрацьована актуальність теми із зазначенням невіршених раніше аспектів, теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач усно та без допомоги викладача пояснює матеріал, змістовний матеріал представлений добре, у висновку сформульовані самостійні висновки, тема загалом розкрита, інформація у презентації подана із використанням самостійно розроблених схем, малюнків, графіків, містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними.
	3 бали	Доповідь та презентація виконані самостійно та ориґінально, оформлення відповідає вимогам, актуальність теми повністю розкрита із зазначенням невіршених раніше аспектів, правильно визначені об'єкт і предмет, гіпотеза власного дослідження, метод відповідає тематиці та поставленій задачі, теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач вільно презентує матеріал; зміст презентації не перевантажений слайдами з текстовим матеріалом; у висновку сформульовані самостійні ґрунтовні судження, підкріплені фактичними доказами та розрахунками, інформація на слайдах подана переважно схематично із використанням самостійно розроблених малюнків, графіків, містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними.
Контрольна робота за змістовними модулями у формі тестування	0 балів	Відповідь на запитання неправильна.
	0,5 бали	Відповідь на запитання правильна.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти за результатами поточного, періодичного та підсумкового контролю

Теми практичних занять	Кількість балів за вид роботи	Разом балів
Змістовий модуль 1. Загальна частина римського права		

Тема 1. Поняття римського права, предмет та система	0 – 2 (опитування) 0 – 3 (реферат)	0 – 5
Тема 2. Джерела римського приватного права	0 – 2 (опитування) 0 – 3 (письмове завдання)	0 – 5
Тема 3. Особи у римському праві	0 – 2 (опитування) 0 – 3 (ділова гра)	0 – 5
Тема 4. Сімейний статус фізичної особи (2 заняття)	0 – 2 (опитування) 0 – 3 (ділова гра)	0 – 5
Тема 5. Захист цивільних прав. Позови (2 заняття)	0 – 2 (опитування) 0 – 3 (письмове завдання)	0 – 5
Контрольна робота за змістовним модулем 1 (тестування)	0 – 10	0 – 10
Змістовий модуль 2.		
Тема 6. Речі та речові права в римському праві	0 – 2 (опитування) 0 – 3 (письмове завдання)	0 – 5
Тема 7. Володіння	0 – 2 (опитування) 0 – 3 (реферат)	0 – 5
Тема 8. Право власності	0 – 2 (опитування) 0 – 3 (ділова гра)	0 – 5
Тема 9. Права на чужі речі	0 – 2 (опитування) 0 – 3 (реферат)	0 – 5
Контрольна робота за змістовним модулем 2 (тестування)	0 – 10	0 – 10
Змістовий модуль 3. Загальні положення про зобов'язання в римському праві		
Тема 10. Загальні положення про зобов'язання (2 заняття)	0 – 2 (опитування) 0 – 3 (письмове завдання)	0 – 5
Тема 11. Договори: загальні положення	0 – 2 (опитування) 0 – 3 (ділова гра)	0 – 5
Тема 12. Окремі види договірних зобов'язань	0 – 2 (опитування) 0 – 3 (письмове завдання)	0 – 5
Тема 13. Позадоговірні зобов'язання	0 – 2 (опитування) 0 – 3 (письмове завдання)	0 – 5
Тема 14. Спадкове право	0 – 2 (опитування) 0 – 3 (письмове завдання)	0 – 5
Загалом сума балів		0 – 100

ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Виконання контрольних робіт здобувачами сприяє вдосконаленню форм самостійного опрацювання основних правових інститутів римського приватного права. Контрольна робота покликана сприяти закріпленню теоретичних знань, отриманих в процесі вивчення навчальної дисципліни “Основи римського приватного права” та набуттю навичок виконання науково-дослідницької роботи.

Написання контрольної роботи сприяє також поглибленому вивченню основних сучасних проблем римського приватного права, певній систематизації, розширенню і закріпленню отриманих знань.

Здобувачі самостійно обирають тему курсової роботи відповідно до першої літери прізвища. У разі невиконання цієї вимоги робота не приймається і оцінюється як «не зараховано».

Контрольна робота оцінюється позитивною оцінкою лише за умови, якщо вона є самостійно виконаним дослідженням і оформлена відповідно до вимог, які зазначені нижче.

Контрольна робота складається з таких структурних частин: вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел.

У "Вступі" дається обґрунтування актуальності обраної теми, визначаються мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження. Рекомендований обсяг "Вступу" – дві сторінки друкованого тексту.

В «Основній частині» контрольної роботи здобувачам необхідно висвітлити теоретичні аспекти досліджуваної теми, здійснити аналіз законодавства, основних питань (проблем), висловити власну точку зору щодо досліджуваних проблем і шляхів їх вирішення. Рекомендований обсяг основної частини курсової роботи – 10-15 сторінок.

"Висновки" – заключна частина контрольної роботи, в якій дається коротке резюме змісту контрольної роботи, висновки і рекомендації, що вказують на ступінь опанування здобувачем знань за темою дослідження. Обсяг заключної частини контрольної роботи – 2-3 сторінки друкованого тексту.

При написанні роботи слід дотримуватись основних правил цитування. Посилання на джерела необхідно робити у квадратних дужках; наприклад: [2, с. 7], де 2 – порядковий номер джерела у списку використаних джерел, 7 – сторінка, на якій розміщено цитований фрагмент тексту.

Оформлення контрольної роботи. Контрольна робота комплектується в такій послідовності: Титульний аркуш; Зміст; Вступ; Основна частина; Висновки; Список використаних джерел.

Текст друкується на комп'ютері. Сторінки мають бути пронумеровані. Текст роботи треба розміщувати тільки з одного боку аркуша, на білому папері формату А4, залишаючи поля: зліва – 30 мм, справа – 10 мм, зверху та знизу – 20 мм.

Контрольна робота передбачає написання контрольної роботи за двома варіантами, відповідно до першої букви прізвища.

Варіант 1. Здобувачі, прізвища яких починаються з букви А-М:

Виконують контрольну роботу на тему: «Джерела римського приватного права».

Варіант 2. Здобувачі, прізвища яких починаються з букви Н-Я:

Виконують контрольну роботу на тему: «Особливості укладання цивільно-правових договорів у римському праві».

Заміна варіантів забороняється!

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Зародження та розвиток римського приватного права.
2. Поняття римського приватного права.
3. Система римського приватного права.
4. Поняття та види рецепції римського приватного права.
5. Вплив рецепції римського приватного права на розвиток наступних систем права та політичних вчень.
6. Значення вивчення римського приватного права для студентів юристів України.
7. Поняття джерела римського права. Види джерел римського приватного права.
8. Джерела правоутворення у Стародавньому Римі.
9. Джерела пізнання римського приватного права.
10. Кодифікація Юстиніана.
11. Поняття та види осіб (суб'єктів права) у Стародавньому Римі.
12. Фізичні особи. Правоздатність фізичних осіб.
13. Умови повної працездатності особи. Обсяг правоздатності особи.
14. Зміст цивільної правоздатності особи.
15. Поняття дієздатності фізичних осіб.
16. Громадянська честь. Повне позбавлення честі. Форми припинення честі.
17. Правове становище римських громадян (квіритів), чужинців (латинів, перегринів), вільновідпущеників, рабів. Поняття пекулію. Правове становище колонів.
18. Поняття та ознаки юридичних осіб в Римі.
19. Правоздатність і дієздатність юридичних осіб.
20. Види юридичних осіб.
21. Виникнення та припинення діяльності юридичних осіб.
22. Поняття римської сім'ї.
23. Агнатична та когнатична сім'я.

24. Лінії та ступені споріднення. Свояцтво.
25. Поняття шлюбу.
26. Види шлюбу. Законний римський шлюб. Шлюб *cum manu*. Шлюб *sine manu*.
Конкубінат.
27. Умови вступу в шлюб та порядок його укладення.
28. Умови та порядок розірвання шлюбу.
29. Правове становище приданого і подарунку.
30. Встановлення та припинення батьківської влади.
31. Форми усиновлення дітей в Римі.
32. Опіка та піклування. Встановлення і припинення опіки і піклування у Римі.
33. Поняття та особливості легісакційного процесу.
34. Поділ цивільного процесу на дві стадії — *jus* та *judicium*.
35. Порядок розгляду справ і виконання судових рішень при здійсненні легісакційного процесу.
36. Формулярний процес. Проведення та виконання рішень.
37. Поняття преторської формули, її складові частини (призначення судді, суть справи, підстави виникнення позову, припис судді).
38. Додаткові частини преторської формули (ексцепція і прескрипція).
39. Представники в цивільному процесі.
40. Загальна характеристика екстраординарного процесу. Порядок розгляду справ і виконання рішень. Апеляція.
41. Особливі засоби преторського захисту порушених прав.
42. Поняття та види позовів у Римі.
43. Речові та особисті позови.
44. Позови суворого права і позови, засновані на справедливості та добросовісності.
45. Позови за аналогією і позови з фікцією.
46. Поняття позовної давності. Строки позовної давності.
47. Перерва та зупинка строку позовної давності.

48. Поняття і види спадкування. Універсальне і сингулярне спадкоємство.
49. Основні поняття спадкового права (спадкодавець і спадкоємці, спадкове майно).
50. Поняття та умови дійсності заповіту. Зміст заповіту.
51. Спадкоємці за заповітом.
52. Обов'язкова частка. Коло осіб що мають право на обов'язкову частку.
53. Випадки недійсності заповіту.
54. Випадки спадкування за законом.
55. Коло спадкоємців за законом.
56. Спадкування по праву представлення.
57. Способи і наслідки прийняття спадщини.
58. Поняття спадкового зарахування.
59. Відповідальність спадкоємців за борги спадкодавців.
60. Поняття спадкового представництва, спадкові трансмісії та спадкові субституції.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ, РЕКОМЕНДОВАНИХ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Законодавчі та нормативні документи:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL : http://https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
4. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <http://1.https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

Кодекси

5. Земельний кодекс України : закон України від 25.10.2001 р. № 2768–ІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
6. Сімейний кодекс України : закон України від 10.01.2002 р. № 2947–ІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
7. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
8. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 436–ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
9. Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18.03.2004 р. № 1618–ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

Закони України

10. Про захист прав споживачів : закон України від 15.05.1991 р. № 1023–ІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
11. Про правонаступництво України : закон України від 12.09.1991 р. № 1543–ІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12>.

12. Про міжнародні договори України : закон України від 29.06.2004 р. № 1906–IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.

13. Про громадські об'єднання : закон України від 22.03.2012 р. № 4572–VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.

Підзаконні нормативні акти

14. Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 № 2471–XII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12>.

15. Про порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених : постанова Кабінету Міністрів України від 15.06.1994 р. № 419. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-94-п>.

16. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні : Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>.

Акти органів судової влади

17. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972 р. № 3. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>.

18. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.03.1992 р. № 6. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>.

19. Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення : постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 5. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-95>.

Основна література

20. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / І. В. Спасибо-Фатєєва. Т. 1. Екус, 2020. 928 с. URL:

<https://mybook.biz.ua/ua/civilniy-kodeks-ukraini-npk/civilniy-kodeks-ukraini-naukovo-praktichniy-komentar-t1-zagalni-polojennya-osobi/>

21. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права. Курс лекцій. Вид. 2-є, перероб. та доп. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 392 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5384/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%B2%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D1%96%D0%B2%D0%BA%D0%B8%20%D0%B7%20%D0%9E%D0%A0%D0%9F%D0%9F%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2%20%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>
22. Основи римського приватного права : навчально-методичний посібник / за ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2019. 296 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12646>
23. Основи римського приватного права: підручник В. І. Борисова, Л. М. Домашенко та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Харків: Право, 2015. 284 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/Rimskpravo.pdf
24. Римське право / під ред. Є. О. Харитонова, О. А. Підопригори. Юрінком-Інтер, 2023. 528 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf>
25. *Римське приватне право* : підручник / відпов. ред. Р. А. Майданик, Є. О. Рябоконт. Київ : Алерта, 2023. 386 с. URL: <https://alerta.kiev.ua/pravo/898-rimskie-privatne-pravo-m-yaka-obkladinka.html>

26. Святошнюк А. Л. Інститут розірвання порушеного договору у цивільному праві України та країн ЄС (порівняльно-правовий аналіз) : дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Одеса, 2015. 218 с.
27. Тетарчук. Римське приватне право: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 136 с. URL: <https://jurkniga.ua/rimske-privatne-pravo-navchalnyy-posibnyk-dlya-pidgotovki-do-ispytiv/>
28. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_1.pdf
29. Цивільне право України : Загальна частина : підручник / за ред. проф. Р.Б. Шишки. у 2 ч. Ч. 1. К. : Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с. URL: https://vo.uu.edu.ua/pluginfile.php/444806/mod_resource/content/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20%28%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%29.pdf

Додаткова література

30. Антошкіна В. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку тлумачення правових норм крізь призму епох / Право України. К.: Ін Юре, 2017.№ 3 .С. 126-137.
31. Балко О.О. Інститут шлюбу за римським правом та його рецепція у континентальному типі правової системи : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2015. 185 с

32. Бернада Є. Поняття та застосування реституції як наслідок недійсності правочину // Слово Національної школи суддів України. № 1(10). 2015. С. 82–92.
33. Вороніна Н.В. До питання оборотоздатності об'єктів цивільних прав // Науковий вісник Херсонського державного університету 2014. Вип. 6-1. Том 1. С. 131–133.
34. Ганьба О. Зловживання правом: аналіз наукових поглядів // Visegrad Journal on Human Rights 2016 №1/2 С. 95–99. URL : http://vjhr.sk/archive/2016_1_2/15.pdf
35. Гуйван П.Д. Теоретичні питання строків у приватному праві : монографія. Харків : Право, 2014. 632 с.
36. Гуліда О.М. Способи захисту права власності: поняття та класифікація / Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 2. Том. 1. С. 168–173.
37. Дашковська О.О. Юридична особа як суб'єкт правовідносин: загальнотеоретичний підхід // Порівняльно-аналітичне право. 2013. № 2-3. С. 21–24.
38. Козловська Л.В. Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових прав : монографія Київ : Юрінком Інтер, 2015. 448 с.
39. Кот О.О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики : монографія. Київ : Алерта, 2017. 492 с.
40. Кочин В. Правова сутність юридичної особи // Юридична Україна. 2013. № 5. С. 43–48. URL : <http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr>
41. Кочин В.В. Непідприємницькі товариства як юридичні особи приватного права : монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва імені Ф.Г. Бурчака НАП рН України, 2013. 200 с.
42. Луць В.В. Строки і терміни у цивільному праві : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 320 с.

43. Мороз М.В. Способи захисту речових прав особи на чуже майно у разі порушення їх його власником // Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С. 103–104.
44. Народження юридичної науки: історія європейської цивілізації. Рим / За ред. Екогальярді У. Х.: Фоліо. 2015. С. 289-295.
45. Олійник О.С. Формування категорії «договір» в римському приватному праві /Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : Збірник наукових статей. Випуск 38. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2015. С. 44-56.
46. Олійник О.С. Історико-правові та гносеологічні передумови до формування поняття «договір» у праві та законодавстві / Договір як універсальна форма правового регулювання : монографія / за заг. ред. В.А. Васильєвої. Івано-Франківськ. 2016. 399 с. (С. 13 – 28).
47. Примак В.Д. Відшкодування моральної шкоди на засадах справедливості, розумності й добросовісності : монографія. Юрінком Інтер, 2014. 432 с.
48. Пунда О.О. Питання класифікації особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2014. Випуск 28 (1). С. 147–152. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_28%281%29__39
49. Спадкове право : навч. посібник / кер. авт. кол. О.В. Нестерцова-Собакарь. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 164 с.
50. Цюра В.В. Теоретичні питання інституту представництва в цивільному праві України : монографія. Київ : ФОП Мельник А.А., 2016. 492 с.
51. Штанько А. Віндикаційний захист права власності та інших речових прав (огляд останніх досліджень) // Вісник Національної академії прокуратури. 2016. № 3. С. 48–52.

ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Офіційний сайт Верховної Ради України – <http://zakon.rada.gov.ua/>
2. Урядовий портал – www.kmu.gov.ua
3. Єдиний державний реєстр судових рішень – <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
4. Урядовий кур'єр – <http://www.ukurier.gov.ua/>
5. Інформаційно-правова система ЛІГА:ЗАКОН – www.ligazakon.ua/
6. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського – <http://www.nbuv.gov.ua/>
7. Наукова бібліотека ОНУ – <http://www.lib.onu.edu.ua>
8. Registering a Domain Name – <http://www.nplu.kiev.ua/>

Навчальне видання

ОСНОВИ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять з навчальної дисципліни
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»

Електронне практичне видання

Укладач

Святошнюк Арина Леонідівна

Оригінал-макет розроблено в авторській редакції.

Затвердж. авт. 28.08.2023. Шрифот Times New Roman.

Системні вимоги: операційна система сумісна з
програмним забезпеченням для читання файлів формату PDF.

Обсяг 1 МБ.

Кафедра цивільно-правових дисциплін
Економіко-правовий факультет
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058